

Pólskt Blóð.

PYZK-PÓLSK SAGA

En hver af öllum þessum alvarlegu eða síhlæjandi, sorgbitnu eða sigrihrósandi konum, átti nú að gefa hinni ungu, óskirðu dóttur hans nafn sitt.

Gustaf Adolf von Dynar leit áhyggjufullur upp til þeirrar myndarinnar, sem hann í þann svipinn stóð frammi fyrir.

"Victoria Charlotte, gift hinum ríkjandi greifa af Dusterborg og Etersheyde 1607—† 1660," stóð grafið á silfurskjöldinn.

Myndin var af konu, með hátt uppsett hár, með breiða ennisþöng smelta gimsteinum — en um munnvikin lágu hárdríttir, sem báru vott um hart hjarta.

Greifinn mintist þess, að í ættarsögunni er hún kölluð "stolt og stórráð frú", sem leiddi margar óeirðir og málaleri yfir greifadæmið Dusterborg. Hann laut niður og virti fyrir sér hinar myndirnar.

"Christine, Marie, Anne, stiptpríora að Hasabrunn 1011—1070."

Myndin var af konu með bleiku, hvísku andlitfalli, en augu hennar voru svo köld, að nær því vakti kuldaðróll að líta á þau.

Hin næsta mynd var af yndislegri, brosaandi, litilli konu í búningi 17. aldarinnar; hún hafði dúfu á öxl sér og rósið í keltunni.

"Cyprienne, greifinna Dynar, fædd markgreifinna Le mans de Soiconpierre."

Tennur hennar voru perlhvítar og mjög var kjóll hennar niðurskorinn.

"Til þess að vera lagleg á að sjá, til þess að þóknast þiltunum," hljómaði fyrir eyrum greifans, sem bergmál líðinna tíma.

Hann gekk svo frá einni myndinni til annar, en leizt eigi á neina þeirra. Alt í einu nam hann staðar frammi fyrir dökkum, leyndardómsfullum konu-augum.

Það var fögur og drotningarleg kona, klædd í hvítt guðvefjarlín, með háum pípuhálskraga, sem lagðist eins og geisladýrð um höfuð henni, svo að það sýndist nærri því sem myndin stæði lífandi og laus í svörtu umgerðinni. Höfuðið var litið en hugljúft og elskulegt og hárið gullrautt og glansandi stóð í undarlegri mótsögn við hrafnsvörtu augun.

Það var eitthvað rösklegt, drembilegt og stolt og frábærgandi í andlitsvörpunum, varinnar holdlegar og drættirnir kringum munninn bentu á gázka og sérþótta. Það hlaut að hafa verið meistarahönd, sem málaði þessa mynd, en það var líka auðsæð, að hún hafði orðið að hætta við ólokið verk, því slóðinn á kjól hennar, fóturinn og gólfabreiðan voru að eins lauslega dregin, en ekki fullgerð.

Xenia, greifinna af Dynar, fædd 1560, stóð grafið á silfurskjöldinn. En eigi var dauðsár hennar getið, né hvort hún hefði verið gift eða eigi.

Greifanum sýnist þessi fagra konumynd hljóti þá og þegar að opna varinnar og fara að hlæja og að hvíta perlubandið á brjósti hennar verði að stíga og falla undan hroddum andardrætti hennar. Er eigi sem hún rétt núna beygi höfuðið með einkonar háðsbrosi, og falla eigi hin dökku augnabár hennar eins og slæða fyrir augu hennar.

En það er kátlegur misskilningur. Það var að eins fugl, sem flógraði fyrir gluggann og brá skyndilegum skugga á myndina.

En það er eins og þessi undarlegu augu mæni á eftir greifanum, er hann gengur að ættbálknum til þess að fræðast um æfiskeið Xeniu.

Það er skuggalegt þar sem myndin hangir og líður því góð stund þangað til hún getur átt að sig á hínu fölnaða fornlega lettri. En loks tekst honum að lesa úr því.

"Xenia, fædd 1560."

Einkis annars er getið, en að hún sé dóttir Jose Maximilian og konu hans, fædd barónsrú Todenwart.

Vel má vera að hún hafi dáið snögglega. Það voru miklir óróa-tímar í þá daga. Auk þess hafa ættbálkarnir frá þeim tímum týnt eða verið mjög ófullkomlega skráðir.

Erfðiherrann að Prozna sneri aftur til myndarinnar.

"Viltu gerast guðmóðir litlu dóttur minnar, fagra Xenia?" spurði hann.

Lengi, lengi virti hann myndina fyrir sér.

Hann mintist nú þess, að hann eitt sinn leiddi hina elskuðu konu sína inn í þenna sal og að hún þá nam staðar frammi fyrir mynd þessari. Hefði hún þá orðið hissa og sagt: "Hve ágæt mynd er þetta. Mér sýnist hið fagra andlit heilsu mér, svo meistaralega er það dregið. Og sjáðu, Gustaf, hendina, hef-ir þú nokkru sinni séð fallegri."

Hljandi hafði hann þá fært hina smágerðu, heitu fingur hennar að vörum sér og svaraði:

"Já, vissulega hefi ég. Því dást og eigi daglega að þinni snottu hendi?"

Nokkru síðar, er hinn kaldi árstíni hepti greifafrúna í herbergi hennar og hún fór litið annað en um hinn stóra ættarsal, hafði hann oft komið að henni, er hún stóð sem sokkin í draumi frammi fyrir mynd frú Xeniu.

"Mér líst svo vel á hana," voru þá venjulega orð ennar. Þá leit hann eigi á hina dregnu andlits-

drætti, því augu hans séu eigi annað en hið litla, smágerða andlit greifafrúarinnar.

Augu greifans skinu með tárfafullum ljóma.

"Já, hún skal heita Xenia," sagði hann fyrir munninn sér, og sneri sér um leið frá myndinni og fór hugsaandi að ganga um gólf í hinum stóra sal.

Eftir stundarkorn nam hann staðar fyrir fram- an ættbálkinn og leit á hinn nær því óritaða reit Xeniu greifafrúar. Nær því samsíða hafði hann rit- að annað skaldarmerki, þar sem nafn Xeniu skyldi innan skams aftur standa.

"Janek," eða öllu fremur "Hans Stefan" ríkis- greifi til Dynar, átti nú að ritast þar.

Það var nýr kvistur á afargömlum stofni. Hann vissi frá hve stoltum ættlegg, að þessi ný kvistur var runninn, en hann vissi líka hve algerlega skyldir voru lóðir þeir, er hér átti að sameina.

"Pólskt blóð!" Það eru eigi annað en gamlar kerlingarsögur, að eigi megi sameina það, sem er svo náskykt. Pólskt blóð kælist fljótt á Þýskalandi og gleymir þar uppruna sínum. Það er eigi blóðið, heldur uppeldið, er myndar þjóðareinkenning. Pólskt blóð! Hver trúir nú lengur á slíkan barnaskap.

Vaxterin blóktu á altarinu og hinar glænýju grenivísir breiddu út einkonar jólaílm umhverfis skirnarfontinn í hátíðarsalnum í Prozna.

Hin síðasta greifafrú af Dynar var nú borin fram að drottins borði klædd í dýrðleg, glitsaumuð skirnaklæði.

Orð prestsins hljómuðu sem orgelsöngur í hin- um stóra sal; í skærum daggardropum kom blessun himinsins niður yfir hina ljósgulu lokka skirnarbarns- ins og um vegginn leið sem leyndardómsfullur þyt- ur eftir myndunum, eins og að höfuðin, með hinum stólu andlitsdráttum, í bænærni hneigðu sig djúpt til þess að segja "amen! amen!" yfir hinum síðasta ættstuðli þeirra.

Á hallarvegnum dundu fallbyssuskotin og greifi Gustaf Adolf knéféll frammi fyrir altarinu og haldi andlit sitt í höndum sér.

Því næst tók hann hina litlu dóttur sína í fang sér, faðmaði Janek upp að sér og baðst fyrir frammi fyrir mynd hennar framliðnu konu sinnar.

Janek leit með barnalegum augum, hissa um- hverfis sig og strauk hægt hendinni um hið litla höf- uð systur sinnar, er hinn svartklæddi maður hafði fyrir skömmu stökt vatni á, og kysti hið litla sofandi andlit.

En um salu Gustafs Adolfs fór ósk og von um komandi betri tíma.

Vaxterin voru nú alökt; einnig þau, er tendruð höfðu verið umhverfis mynd hennar fögru Xeniu. Þótti þá erfiherrann að Prozna sem hin þögula guðmóðir rétti sér hina hvíta hönd sína með kyn- legum svip í hinum tindrandi augum.

Hann gekk nær, — það var einungis hið villandi skín hinna slökkunard ljósa, er öllu missýningu þess- ari. Myndin hékk þar óbreytt, köld og dauð og leit niður til hans sem endranær með sínum kyrr- látu augum.

Gustaf Adolf setti nýja grenivísi í umgerð myndarinnar, tók sér penna í hönd og gekk að ætt- bálknum. —

"Xenia," leit hann á skjöld dóttur sinnar, "Xenia Anna Eufemia, fædd 28. des. 1838". Nafn þetta hafði hún nýlega hlotið í skírinni.

Ætlaði hann þá einnig að rita nafn fóstursonar- sins á hinn auða reit; tók hann bókfellið, en hætti við og gekk hugsaandi stundarkorn um gólfid.

Hver skyldi geta meinað honum að gefa Dynar- ættinni karlkyns ættlegg, þó hann væri af útlendu, pólsku blóði.

Hann hafði líka svarið föður hans, að taka Janek sér í sonar stað, og ætlaði hann að efna það, því honum þótti vænt um drenginn.

En mundi hann eigi á þann hátt skerða arf Xeniu var það fyrir vandalausinn, en það yrði svo að vera, því auður hennar yrði engu að síður feikna mikill.

Hún skyldi vaxa upp í heiri imyndun að þau Janek væru alýstkin, og fyrst er hún komi á fullorð- insaldur skyldi hún fá hið sanna að vita af þinni föður síns, ef hann þá yrði á lífi.

Xenia skyldi sjálf ráða því, hvort nafnið Hans Stefan skyldi innritast við hið nafn hennar eður eigi.

Greifinn fleygði frá sér pennanum.

"Dóttir mín verður sjálf að innrita hann þar, er hún vill hafa nafn hans," sagði hann lágt við sjálf- an sig og brosti um leið, "annaðhvort á næsta skjöld- inn, eða — sinn eigin. Guð gefi, að hið síðara mætti verða!"

Gekk hann því næst í þungu skapi um hinn skuggalega sal til baka til skrifstofu sinnar.

Gluggatjöldin voru nú dregin fyrir hina háu glugga og dimmir skuggar-fellu á hið gulljósa litla höfuð á mynd frú Xeniu.

Mörg ár höfðu nú líðið.

Börn Dynar greifa uxu upp í hinna djúpu einveru á Prozna; þau voru svo fjarska ólík, en þó svo inni- lega elsk hvort að öðru.

Greifinn hafði stranglega bannað þjónunum með einu orði að benda til hins sanna ættarís Janeks, því hann hafði tekið drenginn sér í sonar stað og enginn mátti með einu orði finna að því, sem hann sagði eða gerði.

Það, er skeð hafði óveðursnóttina innan veggja hallarinnar, var nú löngu gleymt.

Jadwiga, hin pólska kona, hafði verið kyrr hjá hinni ungu greifafrú.

Þó skrifð væri, voru það söngvar um brennandi ást eða hatur, er litla dóttir þýzka ríkisgreifans hjál- aði í draumum sínum. En það var líka hið eldlega pólska blóð, er hafði nærð hana.

Þá kom á dagur, er dynar á lestrarherbergi greifans voru opnaðar, og vaggandi litlar fætur gengu fram til hins þögula manna og tveir litlir holdugir handleggir breiddu sig í barnalegu sakleysi gegn honum.

Stundum stóð þá Jadwiga við dynar og leit með brosaandi ánægjusvip á hina litlu Xeniu, er hún í fyrsta sinn gekk á eigin fótum fram í mannliðið. Það var samstundis að hún baðst lausnar úr vistinni.

Hvorki peningar né góð orð gátu haldið henni kyrr á Prozna.

Hún kysti í auðmýkt á hönd greifans og svaraði öllum fortölum hans á þessa leið: "Látið mig fara, herra!" Þegjandi og með einkonar ákafa tók hún saman muni sína, faðmaði enn eitt sinn að sér barnið og kysti með ofsalegri ástíðu hið litla kjókrandi and- lit og mælti:

"Eg elska þig, barn, þrátt fyrir allt. Hugur þinn og þitt gullgula hár eru þýzk, en æðar þínar hefi eg fyllt pólsku blóði; eg vona að það aldrei muni segja afhendis sér, því eitt sinn mun það sjóða upp í lífinu, þá er Póllands forna dýrð ris upp á ný úr rústum sínum og niðurlægningu. Niech Zycie Polska!"

Janek leit hálf forvið á hana. Hann hafði heyrt orð hennar, þó hægt væri hvíslað, en hann skildi eigi við hvað hún átti.

Hann undraðist hve ólík Jadwiga var sjálf sér; en vafði örmum sínum um háls henni og endurgalt kossa hennar. Nokkru síðar gekk hann við hönd hennar niður í hallargarðinn og horfði á að hún steig þegjandi og þurleg í vagninn.

Sólin skein á andlit hennar, er hún leit upp til gluggans, þar sem greifinn sændi henni hina síðustu kveðju sína og lagði hönd sína virðulega á brjósti sér. Þá var hestunum hleypt af stað og vagninn hvarf á burt, en Janek stóð kyrr og starði á eftir hon- um, þar til sólarljósið blindaði augu hans. Hljóp hann þá burt til þess að leika við hunda sína.

Þó Janek líti væri í fyrstu heldur burðalitill, óx hann þó furðanlega og varð stór og sterkur. Hið frjálsa, ótálmaða líf barnanna ýmist í hallargarðin- um eða úti á nærkinni, lék nú sem léttur vindblæi um hina ungu lími þeirra.

En nú fór að koma ljósalega fram, hve ólík þessi systkini voru.

Janek var fjörkálfur og stundum nokkuð ódæll. Það var hans mesta yndi að klífa, leika sér og með útbreiddum örmum fagna storminum úti á álettunum. Hann ihugaði aldrei það, er hann í þann svipinn að- hafðist, en ef honum varð eitthvað barnskubragðið á, þá bað hann grátandi fyrirgefningar á hugsunar- leysi sínu. Hann lifði að eins í hinna líðandi stundu- augnabragðeins. En alt fyrir þetta, þá var hann ó- venju blíðleg og viðkvæmt barn. Með beiskum tárnum vætti hann sár þau, er hann olli, og græddi þau eftir fremsta megni. Vinsamleg orð máttu sín alla hjá honum og stóð á sama hvaðan þau komu.

Xenia aftur á móti bar sitt gulljósa höfuð með miklu meiri virðingu og var auðsæð á öllu, að hún fann talsvert til sín. Ákaflyndi hennar bar einnig vott um þrjúsku og mikla yfirgirnd. Hún stókk aldrei á bak hesti til þess eigöngu að hleypa honum eitthvað út í bláinn, heldur var það til þess að þvinga hið olma, óvirdanlega dýr til hlýðni og undirgefni. Hún sveiflaði eigi keyrinu til þess að refsa, heldur til þess að sýna að hún væri sú, er hér réði, og hún klífraði eigi í kapp við Janek, af því að henni þætti gaman að list þeirri, heldur af því að hún þoldi eigi að nokkur annar væri sér meiri maður.

Þó Xenia væri ennþá ekki gömul, var hún þó bæði stolt og einþykk. Hún vissi gerla hver hún var og hafði sett skörp takmörk milli sín og hjú- anna. Hún skipaði Janek með miklu ráðríki, og þótti eigi nema eðlilegt, að hann sem piltur og litlið eitt eldri, lét í öllu undan henni. Ást hennar til hans var alls eigi svo mjög heit, en hann aftur á móti unni- hann lagastum.

Eitt sinn kom Zigeuna-flokkur inn í hallargarð- inn. Nokkur af hinum brúneygu börnum, er með þeim voru, léku ágætlega á fiðlu og kunnú auk þess ýmsar aðrar listir.

Janek varð frá sér numinn og sýndi þeim hina mestu vináttu og fyrirvarð sig eigi að taka þátt í leikjum Zigeuna-barnanna.

Xeniu aftur á móti þótti litlið til þeirra koma og leit með hálfgerðum fyrirtiltingarsvip á hin ókunn- u börn og spurði:

"Er þabbi ykkar ríkisgreifi og á hann aðra eins höll og þessa?"

Og er hún varð þess vísari að eigi var svo, gekk hún þegjandi burtu frá börnunum.

Þetta gekk yfir skilning Janeks, og hélt hann á- fram að leika sér við börnin og kom loks með blóð- rjóðar kinnar og hálf-ruglaður í höfðinu aftur til syst- ur sinnar og skýrði henni frá, að dökkmórauðu börn- in hefðu kent honum margar listir, svo sem að koma hesti til að leggjast á hnén, og að standa á baki hans hnakklausu.

Næsta dag reyndi hann sjálfur með stöku kappi að leika list þessa, og hætti eigi hversu oft sem hon- um varð fótamissir fyr en honum hafði tekist það.

Þá er Janek var 7 ára að aldri, fékk Dynar greifi honum kennara; en hann kvartaði þrátt undan því, að drengurinn væri, þrátt fyrir gáfur sínar, mjög latur og ef til vill fremur skilningsdæfur. Það, er

hann virtist að hafa nokkrar gáfur fyrir var sönglist; enda var það hið eina, er hann lagði nokkurn áhuga á; kennara hans var því mjög ant um, að honum gæf- ist færi á að taka framförum í þeirri list, er honum virtist svo meðfædd.

Greifinn félt á þetta og dáðist jafnvel að fram- förum þeim, er hinn komandi erfingi hans þegar hafði gert. Hvað Xeniu snerti, þá þótti henni og gaman að sönglistinni, en þó var sem margt annað væri henni betur lagið. Það bar við, að hún skafi og nötraði af-bræði, krepti hinar smáu hendur sínar og grét af gremju yfir því, að hún gat ekki nógu fljótt lært eitthvert lagið.

En er svo bar til, hafði greifinn oft en einu sinni hugsaði virt fyrir sér hið litla blómlega andlit og undrað hver það væri, er hún minti á. — En er hún eitt sinn hafði spilað lög fyrir hann, og eigi orðið mikið á, og stóð nú hnakkert og leit til Janeks sigri hrósandi og hálf-glottandi, þá datt honum alt í einu í hug hvar hann áður hefði séð þessi augu, það var uppi í riddarasalnum, á mynd Xeniu greifafrúar.

Nú fyrst var sem hann fengi eitthvert hugboð um hve fögur litla dóttir hans yrði, þá er fram liðu tímar.

Þegar Janek var 12 ára gamall, var honum feng- inn kennari og Xeniu kennarakona auk hinnar þýzku föstru hennar.

Nú varð skemtilegra á Prozna, þó að greifinn væri þögullur en nokkru sinni endranær; og dveldi mestan tímann í lestrarherbergi sínu og sjaldan sæist nema um matmálistíma. Þótti hann vera í meira lagi ómannblendinn, og var nú kent í brjósti um aum- ingja börnin, er urðu að vera hvert kvöld í hinu eyðilega turnherbergi. Dynar sat jafnaðarlega við skrifborðið sitt og virtist oftast nær sokkin ofan í vinnu sína, en augu hans voru þó oft með börnunum og fylgdu þeim í hinum saklausu leikjum þeirra. Var þá, sem sólskin færi um hið bleika, tærða and- lit hans, er hann á þau skemta sér saman; og hætti honum þá við að fara að dreyma einhvern kærán framtíðardraum.

III. KAPITULI

Dapurlega og sorglega barst hljómur klukkanna frá hallarturnum Prozna út yfir hina eyðilegu vól- brunnu heiði; hinn hlýi vindblær þar hljóminn á vængjum sér langt í burtu yfir skógana og gerði kunnugt að greifi Adolf af Dynar hefði á sömu stund verið látinn síga niður í ættargrafreitinn. —

Likkista hans hafði þegar um langan tíma staðið tilbúin við hlið kistu hennar látnu konu hans; svo hafði orðið svo snöggum er erfiherrann að Prozna, að líkt var sem skelfing slæi yfir alt heimilislíkið.

Það var að vísu all-kunnugt, að veikindi í hjart- anu hefðu bakað hinum einmanna manni margar þínilegar stundir, að þau sem nagandi eitir hefðu smáeytt lífsmagni hans og að mest hafði kveðið að þessu eftir dauða Önnu Eufemiu, en eigi hafði nokk- ur kvörtun heyrst frá munnri greifans né heldur verið gett neitt, er ráðið gæti bætur á meinsemd þessari. Það var sem honum stæði alt á sama, eins og hann eingöngu lifði í minningunni um hina látnu konu sína; en hár hans gránaði meir og meir og hrökkurnar í andliti hans urðu dýpri og dýpri.

Hann vann með hvíldarlausu kappi að riti einu, en fyrir sakir þess, hafði hann gengið úr þjónustu ríkisins og horfið til einveru Prozna. Það var síð-ustu vikurnar, er hann lifði, að svo virtist, sem ein- hver órói fengi meira og meira vald yfir honum, og óskaði hann þá oft, að sjá börn sín hjá sér; sýndist þá sem ást hans og kærleikur til þeirra hefði marg- faldast. Tók hann þá oft um höfuð hennar litlu greifafrú og leit áhyggjufullur í hin dökku augu hennar.

Var hún ekki af Dynar-ættinni og gat hann vænst annars af henni en kulda og drambsemi.

En stundum var þó sem eitthvert endurskin af heitari og dýpri tilfinningum ljómaði úr augum henn- ar. Dró þá greifinn léttara andann og reyndi að hrinda burtu hinum myrku hugsvænum.

Það var einn dag að ókunnugir menn komu að Prozna; var það málaflutningsmaður, skjalaritari og nokkrir dómendur. Sátu þeir lengi að samtali í herbergi greifans; heyrðist þá skráfa í pappír og lyktin af heitum pappír lagði upp frá skrifborðinu.

Greifi Dynar ráðstafaði nú eignum sínum.

Gústina þjónustumeyr á að stöðugu rápi fram og aftur um göngin og hafði allmiklu að hvísla í eyru gamla Ewalds: "Nú verður þessu ekki breytt," sagði hún, full gremju. "Nú hefir gauskegginu ver- ið lagt í hreiður litlu dúfunnar. Hvað ætli greifa- frúin hefði sagt, ef hún hefði lífað þetta?" Gæti hún nú séð þetta, mundi hún snúa sér í gróf sinn. — Hvernig geta menn verið svo vitlausir, að gera sínu eigin holdi og blóði slíkan órétt og það alt fyrir vandalausar húsgangar pólskt þjófa- hyski!"

Og Gústina krepti hnefana í heipt sinni. Henni hafði aldrei verið vel til hins djarfa pils, er ætlið hegðaði sér jafn frjálslega og væri hann sanður greifi. (Meira).